

PERSPEKTIVE
IMPLEMENTACIJE
EVROPSKIH
STANDARDA U PRAVNI
SISTEM SRBIJE

KNJIGA 2

ZBORNİK RADOVA

Priredio
Prof. dr Stevan Lilić

Beograd, 2012

Lektor i korektor
Irena Popović

Tehnički urednik
Zoran Grac

Korice
Marija Vuksanović

Priprema i štampa
Dosije studio, Beograd

ISBN 978-86-7630-416-5

Tiraž
500

Adresa redakcije
Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Centar za izdavaštvo i informisanje
Bulevar kralja Aleksandra 67
Tel./faks: 30-27-725, 30-27-776
e-mail: centar@ius.bg.ac.rs
web: www.ius.bg.ac.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
340.137(4-672EU:497.11)(082)

PERSPEKTIVE implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije : zbornik radova. Knj. 2 / priredio Stevan Lilić. – Beograd : Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2012 (Beograd : Dosije studio). – 350 str. ; 24 cm

Na spor. nasl. str.: Perspectives of Implementation of European Standards in Serbian Legal System. – Tekst lat. i ćir. – Tiraž 500. – Str. 9–10: Predgovor / urednik = Forward / editor. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Bibliografija uz većinu radova. – Summaries.

ISBN 978-86-7630-416-5

1. Ств. насл. на упор. насл. стр.

а) Право – Хармонизација – Европска унија – Србија – Зборници
COBISS.SR-ID 195465740

Проф. др Јовица Тркуља*

ЕВРОПСКА МЕРИЛА ПРОСВЕТИТЕЉСКЕ МИСИЈЕ МИОДРАГА ЈОВИЧИЋА

Апстракт

У форми шест франмената о Миодрагу Јовичићу аутор је настојао да прикаже његову личност, дело и јавно деловање. Он је показао да је Јовичић био један од најугледнијих српских правника у области теорије државе, уставној праву и политичкој систему, угледни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, конституционалиста светског реномеа, члан Српске академије наука и уметности, главни уредник Архива за правне и друштвене науке и Библиотеке „Политика и друштво”, председник Југословенског удружења за уставно право. Својим радовима из ових области у преко 400 библиографских јединица, Јовичић је дао изузетан допринос теорији уредног права и примени уредног метода у правним и политичким наукама. Осим научне, Јовичић је јавно деловао обављајући својеврсну просветитељску мисију у Србији у најширем смислу те речи: уознавање с најважнијим дошинућима савремене правно-политичке мисли, оснивање и уређивање стручних библиотека и часописа, организовање научних симпозијума и расправа, извлачење из заборав наших знаменитих правно-политичких лица и њихових дела, учешће на јавним трибинама и дискусијама, бојања и разноврсна публицистичка делатност.

Образован и васпитаван у просветитељском духу и на најбољим традицијама београдске школе јавног права, Јовичић је правно-политичке идеје и институције развијених земаља преносио у Србију. Смисао његовог изучавања уредног права било је преношење најбољих страних знања, искушава и демократских идеја и уставова у нашу средину. Јовичићев интелектуални средо састоји се у усрешном повезивању двеју дијалогичких врлина: истинољубивости и интелектуалне честитости и може се по његовим речима свести „на служење научној истини, подржавање демократских идеја и изражење најбољих облика државног уређења. У свему томе, увек и изнад свега, у верној служби своме народу.

Бројна дела и активности Миодрага Јовичића потврђују да су наука и научни рад били његово најдубље опредељење и истински позив, којима чак ни рајна збивања, укључив и несћанак државе у којој је жи-

* Др Јовица Тркуља, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду. Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије (179059)*, који подржава Министарство науке Републике Србије.

вео и делао, нису моћи науцији. Заиста редак пример посвећености науци и стирци.

Кључне речи: *Миодраг Јовичић. Уставно право. Теорија државе. Политички систем. Упоредно право. Просветитељска мисија. Демократија, јавна држава и владавина права.*

Миодраг Јовичић је био један од најугледнијих теоретичара српске правнополитичке мисли друге половине XX века. Својим радовима из области уставног права и политичког система он је дао изузетан допринос примени упоредног метода у правним и политичким наукама. Образован и васпитаван у европском просветитељском духу и на најбољим традицијама београдске школе јавног права, Јовичић је правнополитичке идеје и институције развијених европских земаља преносио у Србију. Бавећи се компаративним истраживањима он је, без трага скучености, схватио и прихватио европска правно-политичка достигнућа и вредности: демократију, правну државу и владавину права. Истражујући искуства водећих европских држава и на свој начин суделујући у преломним збивањима свог времена, он је сматрао да је транзиција из ауторитарног у демократски поредак у Србији могућа једино њеним европским опредељењем – успостављањем српске државе засноване на европским правним начелима и европским политичким установама. Смисао његовог изучавања упоредног права било је преношење најбољих страних знања, искустава и демократских идеја и установа у нашу средину. У модернизацији и демократијизацији Србије, Јовичић се чврсто држао европских правно-политичких мерила и стандарда.

Са поносом и захвалношћу посвећујем успомени на академика Миодрага Јовичића своје предавање о његовој просветитељској мисији у Србији. Настојаћу да вашој пажњи предочим шест фрагмената о Миодрагу Јовичићу.*¹⁰

1. Живот Јовичићев његова је слика

Рођен је на Божић 1925. године у Јагодини. Основну школу је учио у местима службовања свог оца (Београду, Пријепољу, Скопљу, Вучитрну), а гимназију у Београду. У свим тим срединама афирмисао се као веома вредан и свестран ученик, широке културе и разноврсних интересовања и талената.

Миодраг Јовичић је припадник „нараштаја са најтрагичније распутице у историји српског народа”, нараштаја који није правео историју,

* Редиговано предавање одржано на Правном факултету Универзитета у Београду 16. октобра 2012. године поводом добијања награде Фондације „Миодраг Јовичић”.

већ на којем се историја стварала. „Припадник генерације која је пред ступање у живот све имала, ступивши у њега све изгубила... Припадник плејаде петнаестогодишњака који су као голобради дечаци ушли у вртлог Другог светског рата и из њега изашли као људи горког искуства и војници који умеју с оружјем, иако нису служили војску.”¹

Као симпатизер Српског културног клуба деловао је на платформи „национал-демократске и државно-бранитељске историјске вертикале”². Противио се закључењу Тројног пакта 25. марта 1941. године и активно је учествовао у демонстрацијама 27. марта исте године. Веровао је у снагу југословенске војске, у стару српску славу и надао се да ћемо се одбрани од фашизма уз помоћ западних савезника. Био је опчињен идејама Југословенске равноргорске омладине (ЈУРАО), која је настављала линију српских омладинских организација: Уједињене омладине српске – Младе Босне – Омладинске секције Српског културног клуба. Крајем 1943. године активно се укључио у покрет отпора. Био је шифрант у команди Групе јужноморавских корпуса и сарадник-уредник листа *Глас Јухора*.

У октобра 1944. године мобилисан је и борио се за ослобођење земље у Народноослободилачкој војсци. Одликован је Медаљом заслуга за народ 1946. године. Потом је робовао због својих слободоумних идеја и неприхватања диктаторског режима. После осуде, упућен је на издржавање казне у Забелу, где је затекао своје гимназијско друштво. Они су робијали као чланови Националне револуционарне српске омладине (НРСО), организације проистекле из Југословенске равноргорске омладине (ЈУРАО 501).³ По изласку са робије 1947. године остао је доследан својим убеђењима. Наставио је да „војује мачем уста својијех” (Јован са Патомоса) и „упорним пркосним радом” (Милан Кашанин). Уређивао је илегални часопис *Књижевни ирејород* и лист *Велика Србија* и у њима објављивао своје прилоге. Будући да су му сва врата била затворена за посао, уписао је Правни факултет у Београду. Дипломирао је у јуну 1952, а докторирао у јануару 1965. године.

Од јануара 1956. радио је у Институту за упоредно право у Београду као асистент, а касније је био биран у виша звања, до највишег – самосталног научног истраживача. Године 1977. изабран је за ванредног професора на Правном факултету у Новом Саду, а за редовног професора изабран је 1980. за предмет савремени политички системи. Пензионисан је у фебруару 1985. године.

Скрхан болем под бомбама које су по трећи пут у његовом животу падале на Србију 1999. године, тог пута од његових духовних узора и интелектуалних узданица – Јовичић се осетио пораженим. Уз пла-

1 Видети: Угљеша Крстић, „Рани дани једног нараштаја”, у: *Миодрај Јовичић о себи и друји о њему* (приредио Ј. Тркуља), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2002. (у даљем тексту: *Миодрај Јовичић о себи и друји о њему*), стр. 278.

2 *Истио*, стр. 279.

3 *Истио*, стр. 282–283.

мен петролејке исписивао је своје последње речи „разочарења и гнева”: прво, *као сивручњак* који се одушевљавао америчким системом, федерализмом, владавином права и демократијом; друго, *као Србин* који је у Америци гледао други дом својих земљака и гајио велику љубав и симпатије за амерички народ; и треће, *као људско биће* за које је Америка била оаза слободе, људских права и човековог достојанства.⁴ Све то је срушено и уништено бомбама НАТО-а под налетима „Милосрдног анђела” на малу Србију. После краће болести, Миодраг Јовичић је преминуо у Београду 16. октобра 1999. године.

У најкраћем, то је животни пут и лик Миодрага Јовичића, а Андре Жид је својевремено приметио: „живот човеков његова је слика”. Живот Миодрага Јовичића доиста је верно оцртао његов неизменљив портрет. Пратећи његов животни пут и разнолико дело, јасно се уочава човек постојане моралне усправности, задивљујућег интелектуалног поштења и доследности, који искрено и родољубиво настоји да допринесе слободи и напретку свога народа.

Будући такав, Јовичић није на свом правом животном путу имао дилема, још мање одступања, чак ни када се као дечак, 1941. године, нашао на трагичнијој распутици, када се оружјем морао борити за своје идеале, када је ваљало кренути стрмим литицама науке, када је требало служити свом народу у најтежим тренуцима, када је питање части значило отпор власти и охолом властодршцима.

2. Јовичић као истраживач и велики правни писац

Јовичић је, како би Кандит рекао, „обрађивао своју малу башту, па је понешто у њој и родило”.⁵ Научна активност Миодрага Јовичића била је посвећена упоредном, нарочито уставном праву, као и теорији државе и права и политичким системима. У првим годинама и деценијама он је био одмерен истраживач, помало чак и апологета. Међутим, касније је постајао све слободнији у избору тема и све критичнији и смелији у закључцима.

Током шездесетих и седамдесетих година XX века, у првом периоду свог рада, Јовичић се проблемима из тих области бавио на *ајсџрактџи-нојтеоријском нивоу*, стављајући тежиште на упоредноправна истраживања. На садржину и карактер Јовичићевих радова утицало је и то што је своја знања проширивао и нова стицао проучавајући и инострана искуства.⁶ Тако су настале његове теоријско-компаративне студије: *Рефе-*

4 Миодраг Јовичић, „Америко, проклета да си!”, *Косово, историјски и уставноправни ајсџрактџи*, Библиотека „Политика и друштво”, Центар за унапређивање правних студија, Београд 2000, стр. 175–179.

5 „Пребирање по животно-професионалној биографији”, разговор Миодрага Јовичића са новинаром Милошем Јевтићем 8. и 10. јануара 1995. године, у: *Миодраг Јовичић о себи и друји о њему*, стр. 198.

6 Велики значај за та истраживања имали су Јовичићеве боравци у иностранству. Прво на Међународном факултету за упоредно право у Луксембургу (1958–

рендум, *покушај ујореднојравној изучавања* (1957), *Систем локалне самоуправе у Енглеској, Шведској и Швајцарској*, упоредна студија (1963), *Одговорности носилаца јавних функција*, упоредноправна студија (1968), *Омбудсман – чувар законитости и права грађана*, упоредноправна студија (1969), *Савремени федерализам – ујореднојравна студија* (1973), *Структура и територијална основа локалне самоуправе у европским земљама*, упоредна студија (1974), *О уставу – теоријско-компаративна студија*, Институт за упоредно право (1977), *Закон и законитост: живој правних процеса* (1977), *Савремени политички систем*, ауторизована предавања (1981), *Велики уставни системи*, елементи за једно упоредно уставно право (1984).

У том периоду, Јовичић је био врло активан и учествовао је са рефератима на више конгреса и научних скупова.⁷ Учешће на тим скуповима помогло му је да прошири своја сазнања о проблемима које је истраживао и да стекне увиде у искуства других земаља о њима. Својим приказима и освртима у правним часописима обавештавао је нашу јавност о проблемима који су били предмет расправе, али и о новим идејама изнетим на тим скуповима.

Поменуте књиге представљају резултат темељних теоријско-компаративних истраживања у Институту за упоредно право, а осам књига је објављено у угледној едицији „Монографије”. Јовичићев рад у Институту за упоредно право редак је пример посвећености институцији и позиву.

У другом периоду свог стваралаштва, од почетка осамдесетих до 1999. године, Јовичић је своја истраживања све више усмеравао на *конкретноисторијски ниво*, а његову пажњу су посебно закупуљали проблеми организације власти и функционисања југословенске федерације. Слабости федералног уређења по Уставу СФРЈ од 1974. године постале су предмет Јовичићевог критичког преиспитивања и трагања за бољим решењима тадашње југословенске вишенационалне заједнице: *Пушеви и странјацице југословенске уставности* (Научна књига, 1988), *Државности федералних јединица* (1992).

Почетком деведесетих година XX века, када је заједница југословенских народа доживела кризу а држава СФРЈ агонију и слом, Јовичић је у том драматичном и за српски народ судбоносном времену настојао да умири своју научну и патриотску савест тражењем бољих решења. Резултат тих настојања су студије: *Регионална држава – уставноправна студија*, (1996), *Устав регионалне државе Устав Уједињених српских земаља*, нацрт (1996), *Куда идеш Србијо? Хроника српско-југословенске уставности* (1995), *Слободан Јовановић – илустрирана монографија* (1997), *Лексикон српске уставности (1804–1918)*, (1999).

1959); затим као стипендиста UNESCO-а (1959–1960) у Швајцарској, Шведској, и Енглеској, а потом на краћим студијским боравцима у Совјетском Савезу, Чехословачкој, Румунији, Мађарској, САД, Алжиру, Ирану.

7 Учествовао је на међународним конгресима Удружења за упоредно право, Међународног удружења за политичке науке и Међународног удружења за уставно право у Совјетском Савезу, Пољској, Белгији, СР Немачкој, Шведској, Италији.

У то време, велике спорове и контроверзе изазвала је Јовичиће-ва концепција регионалне државе.⁸ Сматрао је да регионална држава, с једне стране, спаја добре стране унитарног и федералног уређења, док, с друге стране, отклања њихове основне слабости. Увођење регионалне државе значило би рушење зидова подигнутих на републичким границама, одузимање власти републичким феудалцима, водило би уклањању такозваних националних економија, престанку суревњивости између републичких центара, спречило би даљу етатизацију република и, што је најважније, сукобе припадника различитих нација у оквиру једне републике. Регија се схвата као државноправни израз једне природне, етнички, верски и културно комплексне целине која би чинила основицу за: а) административну поделу земље, б) грађанску сувереност, в) изградњу интегралног привредног система. Не би смела да буде вештачка творевина, већ оптимално заокружена друштвено-економска, географска и културно-историјска целина. У том смислу, регије се не одређују већ се препознају на основу научно верификованих параметара. На основу тих критеријума, целокупна територија СФРЈ би се могла поделити на 30 регија величине 700.000 до 800.000 становника.

И поред тога што је модел Југославије као регионалне државе ишао у сусрет помирењу крајности између федералиста и конфедералиста, уз максимално уважавање принципа и циљева савременог регионализма, он уопште није разматран као могућа опција реконструкције југословенске државе. Без обзира на то, Јовичић је доследно истрајавао на свом залагању за регионалну државу и после распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Сматрао је, наиме, да је регионална држава најпогоднији облик државног уређења будуће заједнице српског народа и других народа и етничких група који са њим желе да живе. Стога је стао на становиште да треба одустати од федеративног уређења Савезне Републике Југославије и, уместо тога, у оквирима постојеће земље, увести регионалну државу.⁹

8 Оригинални модел регионалне државе у развијеном и конзистентном облику он је понудио у својим рефератима за научне скупове „Југославија – регионална држава” 1. марта 1990. у САНУ и „Југославија на раскршћу”, 12–13. октобра 1990. у Црногорској академији наука и уметности.

9 Земља би се састојала од 12–13 региона, који би обухватили између 500.000 и 1.000.000 становника, били би јединице уобличене сходно историјским, географским, привредним и другим карактеристикама и уживали би велики степен аутономије, али без елемената државности. Основни конститутивни акт регије био би *сјаташуйи*, који би доносила скупштина регије, а верификовао централни парламент државе. Региони би представљали изборне јединице за образовање дводомог централног парламента, у којем би један дом (веће) чинили представници региона (веће региона) и други дом представници грађана (веће грађана), изабрано на основу пропорционалног представништва. У земљи би постојало 13 региона: Банат, Бачка, Београд, Западна Србија, Источна Србија, Јужна Србија, Косово, Метохија, Подунавље, Рашка, Срем, Црна Гора, Шумадија. – Миодраг Јовичић, *Регионална држава, ојштималан облик уређења јосйојеће државне заједнице*, Фонд „Љуба Давидовић”, Београд 1996, стр. 151–160.

Таква држава се у науци назива *tertium genus*, нешто између унитарно и федеративно уређене државе. Увођење регионалне државе значило би брисање како републичких, тако и покрајинских граница. Уз оштре критике које је добијао од тадашњих политичара и официјелних идеолога, Јовичићу су упућене и озбиљне стручне примедбе. Пре свега, да је његов концепт Савезне Републике Југославије и Србије, као регионалне државе, нереалан и да не уважава конкретно-историјске услове и међународне околности. Посебно је критикована његова идеја о Црној Гори као једном од 13 региона. Осим те примедбе, Јовичићу су упућене и друге које произлазе из умногоне ригидног уставноправног решавања „српског питања”, које недовољно уважава реалност и однос снага у бившој СФРЈ и Савезној Републици Југославији. Реч је о недовољном уважавању тековина „социјалистичке самоуправне уставности” и федеративно-конфедеративног уређења друге Југославије, које су санкционисане Уставом од 1974. године. Упркос погрешним принципима на којима су почивале, те тековине су се интериоризовале у свести политичких елита као „стечена права” и представљају уставно-политички релевантне чињенице које се морају поштовати. У том смислу, Јовичићево инсистирање на чистим принципима и конзистентним концептима (федерације, регионалне државе, парламентаризма и сл.) сучељено са српско-југословенском реалношћу деведесетих година, представљало је својеврстан теоријски донкихотизам.

У том периоду, уочљива је и научно-јавна активност професора Јовичића. Све чешће се појављивао на јавним трибинама и у медијима, писао чланке у новинама, давао интервјуе.¹⁰ У њима је објављивао своје одговоре на друштвене, политичке, правне и моралне изазове који су дубоко потресали наше друштво и државу. Писао је оштро и оштроумно, водећи рачуна само о критеријуму струке и истине. Његово перо постајало је копље оштре критике кад год је оцењивао штету коју је српски режим наносио српском народу. Истом оштрином је критиковао нелегитимне и међународном праву супротне акте против Србије, а нарочито бомбардовање 1999. године. Теме и наслови тих радова и јавних наступа довољно говоре о његовим преокупацијама и племенитим родољубивим намерама. Нажалост, није било слуха за поруке које је упућивао, тако да је његов глас био глас вапијућег у пустињи.¹¹

10 У периоду од 1988. до 1999. године Јовичић је објавио преко 200 библиографских јединица – краћих радова на актуелне теме.

11 Наводимо неколико наслова Јовичићевих радова из тог периода: „За достојанство правне науке”, „Загађивање интелектуалне средине”, „Брисање жига срама – Косово привести цивилизацији”, „Оптужујем” (објављени 1988); „Србији вратити уставотворну власт”, „За достојанство консензуса”, „Одбрана од сопственог разбијања”, „Зашто нам је и какав омбудсман потребан”, „Сазвати уставотворну скупштину” (све 1990); наредних година: „Срби неће да буду таоци”, „Време мутних идеја и људи”, „Пораз права”, „Скидање мрље са образа Србије”, „Кардељ над Жабљаком”, „Милиција тражи полицију – Устав за почетнике”, „Устав не ствара државу”, „Заробљеници политичких амбиција”, „Ко призива дух раздора”, „Одговорност правне и друштвене науке”, „Чему устав ако се не поштује”, „*Modus vivendi*: регионална др-

Својим текстовима и јавним наступима, Миодраг Јовичић се залагао за демократску правну државу и владавину права, за увођење парламентаризма у нас, уместо председничког система који је сматрао мањкавим. У оквиру демократског регионалног система, предлагао је реконструкцију и јачање система локалне самоуправе, а уместо традиционалне и механички схватане идеје поделе власти, заступао је идеју узајамне контроле и врло детаљно разрађене равнотеже између различитих грана власти. Велику пажњу је поклањао успостављању независног судства, као и омбудсмана за људска права и за права припадника националних мањина. Трагао је за равнотежом између људских права и пуне слободе, с једне стране, и грађанских људских дужности, с друге стране. Предлагао моделе државног преуређења Србије и решења козовског питања.

После Јовичићеве смрти објављени су следећи рукописи: *Косово – историјски и уставноправни аспекти* (2000), а његова „Сећања”, „Записи са робије (фрагменти)”, младићки радови и неколико разговора са новинарима објављени су у књизи *Миодраг Јовичић о себи и дрући о њему* 2002. године.¹² Заједничким напором Службеног гласника, Фондације „Миодраг Јовичић” и Правног факултета Универзитета у Београду, објављени су 2006. године *Изабрани сјиси* Миодрага Јовичића у шест књига.

Сврха објављивања *Изабраних сјиса* била је да се одужи дуг који српско правништво има према свом великом писцу. Тај дуг је огроман и неодужен јер је Јовичићево дело дуго времена било скрајнуто и недовољно познато стручној и широј јавности.¹³ За разлику од Стерије, Слободана Јовановића, Живојина Перића и других нестора српског правништва, који су живели у времену када је „тако велика тражња правника, да се и не помишља да је народу, поред правног образовања, потребно још какво” (С. Јовановић) – Јовичић је живео у времену сумрака права. Било је то доба у којем су неприкосновени ауторитети правне науке извргавани подсмеху, стављани под сумњу и одбацивани у име права као оруђа у руци владајуће класе.

Јовичићева дела су настајала током дуге 43 године. У том периоду, његова мисао је еволуирала, постајала отворенија за различита гледишта а ставови су се мењали, каткад и битно. У том смислу, био је човек свога

жава”, „Ко и како данас води ову земљу (Скроман прилог карактерологији људи на власти)”, „Устав и политичка моћ”, „Царево ново одело”, „Главни кривац је српски режим”, „Господо, докле ћете се понашати као крајњи игноранти”, „Из неправда не може настати право”, „Живот је увек јачи од правних норми”, „Ампутација Косова специјалним статусом”, „Поделити Србију на туце регија”. У време бомбардовања 1999. године објавио је следеће текстове у београдским листовима: „Шта се мора знати и не сме се заборавити”, „Америко, проклета да си!”, „Само нова Србија може повратити Косово”, „Странци на својој земљи”, „Стаза без путоказа”, „*Vae vicitis*”, „С њим, или на њему”.

12 *Миодраг Јовичић о себи и дрући о њему*, стр. 3–393.

13 Јовичићева библиографија броји преко 400 радова. Видети: Сања Степановић Тодоровић, „Библиографија”, у: *Миодраг Јовичић о себи и дрући о њему*, стр. 349–389.

времена и мењао се са њим.¹⁴ У својим истраживањима, Јовичић је тежиште стављао на нормативистички метод, који има одређена ограничења и слабости: више је водио рачуна о нормама него о стварности.¹⁵ С разлогом је имао критички став према државном уређењу и општим приликама у Југославији. Али, доста поједностављено, видео је узроке у „погрешној идеологији” комуниста и опортунизму српског руководства у Југославији. Имао је амбивалентан однос према југословенским уставима. С једне стране, некритички и неодмерено је писао о Уставу из 1963. и његовом месту у иностраној правној породици¹⁶, а о погубном Уставу из 1974. да има значајно место у свету уставности.¹⁷ С друге стране, веома оштро је критиковао Устав СРЈ из 1992. године, доказујући да га „српска наука не прихвата”. Од заступника званично прихваћеног гледишта да федерализам представља најбољи начин решавања националног питања, поучен искуствима неких савезних држава а посебно Југославије, постао је његов противник. Штавише, почетком деведесетих година залагао се за напуштање федерализма у корист регионалног уређења. При томе, његова концепција уређења СРЈ и Србије, као регионалне државе, показала се као нереална и утопијска. Слично је било и са његовим нацртом устава уједињених српских земаља. Његов концепт суверености није довољно уважавао битне, структуралне промене које су се последњих деценија десиле на том плану у процесу глобализације.

Упркос побројаним слабостима појединих Јовичићевих студија и концепција, његови *Изабрани сјиси* попунили су велику празнину у нашој правној литератури. Понешто у њима неће одолети зубу времена, али „не може бити сумње да ће они остати неразрушив, дакле трајан белег једног честитог, марљивог и плодног живота посвећеног науци”¹⁸.

14 „У том погледу Миша је показао особину великих, правих стваралаца, способност да мењају и сопствено мишљење када, после дужег посматрања, дођу до другачијих резултата. Без посипања пепелом по глави, Миша је, достојанствено како му је и приличило, све више износио ставове који су били супротни онима које је раније заступао.” – Момир Милојевић, „Размишљања над биографијом и библиографијом Миодрага Јовичића”, у: *Миодраг Јовичић о себи и дрући о њему*, стр. 320.

15 На ту слабост Јовичић је указао самокритички у кратком тексту који је написао 23. маја 1999. године: „Када бих пред собом имао још довољно времена, ја бих у будућем раду, у бављењу уставним питањима, поучен случајем Америке, далеко више водио рачуна о стварности него о правним нормама, а сваки систем, па и амерички, цени мање по ономе како гласи ‘law in books’, а много више по ономе како гласи ‘law in practice’. Ту разлика може да буде огромна.” Миодраг Јовичић, *Косово, историјски и уставноправни аспекти*, Библиотека „Политика и друштво”, Центар за унапређивање правних студија, Београд 2000, стр. 176.

16 Миодраг Јовичић, „Први одједи устава СФРЈ у иностраној правној породици”, *Архив за правне и друшћивене науке*, Београд 1964, бр. 3, стр. 384–293.

17 Мидораг Јовичић, „Место југословенског устава у свету уставности”, *Архив за правне и друшћивене науке*, Београд 1983, бр. 4, стр. 379–390.

18 Данило Баста, „*Изабрани сјиси* Миодрага Јовичића”, у: *Самоиошћовање и јузавосћ*, Библиотека „Политика и друштво”, Правни факултет Универзитета у Београду и Досије, Београд 2007, стр. 290.

Јовичићев богати научни опус у целини оставио је значајан траг у нашој правној науци. Прво, био је један од првих правих компаративиста у области уставног права. Компаративним уставним правом бавили су се у нас Слободан Јовановић, Јован Стефановић, Јован Ђорђевић и нешто мање неки други. Јовичић је био не само њихов настављач, већ их је умногоме и превазишао управо својим готово искључивим посвећивањем компаративним студијама. Друго, Јовичића је красила доследност у ставовима и мишљењима које је заступао у различитим политичким и друштвеним приликама.

На тим принципима и начелима настала су поменута дела Миодрага Јовичића. Она недвосмислено потврђују да су наука и научни рад били његово најдубље опредељење и истински позив, којима чак ни ратна збивања, укључујући и нестанак државе у којој је живео и делао, нису могли наудити, а немоли их спречити.

3. Јовичићева просветитељска мисија

Осим научне, Миодраг Јовичић је јавно деловао обављајући својеврсну просветитељску мисију у Србији у најширем смислу те речи, која је обухватала упознавање с најважнијим достигнућима савремене правно-политичке мисли, оснивање и уређивање библиотека и часописа, организовање научних симпозијума и расправа, извлачење из зборава наших знаменитих правно-политичких писаца и њихових дела, учешће на јавним трибинама и дискусијама, богата и разноврсна публицистичка делатност и још много других активности.

Миодраг Јовичић је био члан више домаћих и међународних научних удружења и организација. У периоду од 1967. до 1970. године био је генерални секретар Савеза удружења правника Југославије, председник Југословенског удружења за уставно право, члан Сталног одбора за баштину Правног факултета у Београду и члан Председништва Српског сабора, сенатор Републике Српске.

За свој научни и јавни рад Јовичић је добио највеће признање – изабран је у нашу највишу националну установу, у Српску академију наука и уметности: 1985. изабран је за дописног, а 1994. године за редовног члана. У САНУ је био заменик секретара Одељења друштвених наука (1991–1993); члан и председник (од 1991) Одбора за изворе српског права, у оквиру којег је (од 1991) руководио радом Групе за уставноправна питања, као и радом на пројекту „Иностранци утицаји на наше право”, који је започет 1997. године. Ангажовао се на настављању пројекта и издавању вишетомног *Законика Цара Стефана Душана* (коуредник треће књиге). Био је представник САНУ у Међуакадемијском одбору за питања уставног уређења, члан Вардарског одбора САНУ, Међудодељенског одбора за проучавање мањина и људских права и члан Комисије за задужбине.¹⁹

19 Видети, Сања Степановић Тодоровић, *нав. дело*, стр. 349–389.

Имао је запажену улогу у припреми лексикона и енциклопедија: као секретар редакционог одбора за припрему два издања *Правној лексикона*, члан редакционог одбора и аутор 250 одредница *Правне енциклопедије*, члан редакционог одбора Просветине *Мале енциклопедије*.

Сарађивао је у организовању више научних скупова Српске академије наука и уметности и уредник је зборника са тих скупова.²⁰ Био је, такође, уредник и редактор више десетина различитих публикација (зборника радова, материјала за саветовања, збирки превода и сличних списа), али и преводилац са француског, енглеског и руског језика већег броја чланака, уставних и законских текстова и сличног штива.

Под руком Миодрага Јовичића, као главног и одговорног уредника *Архива за правне и друштвене науке*, наш најстарији и најутледнији часопис из области права доживео је препород од 1991. до 1997. године и приближио се стандардима које су поставили Слободан Јовановић, Ђорђе Тасић и Михаило Илић. Захваљујући томе, научни прилози у *Архиву* поново су, као тридесетих година, почели да изражавају дух и стварност свога времена. *Архив* спада у највише домете наше научне периодике.

Био је члан Уређивачког одбора *Српској књижевној гласника*. Настојао је да допринесе његовој сјајној традицији и борби против загађивања српског језика.²¹ Јовичић је настојао да својим радовима да леп стилско-језички израз. Краси их елегантан стил, јасан и прецизан језик, који Јовичића сврстава у достојне следбенике београдског стила, чији је родоначелник у праву Слободан Јовановић.

Заједно са професором Божићаром С. Марковићем, академик Јовичић је најзаслужнији за обнову знамените Библиотеке „Политика и друштво” 1991. године. Реч је о библиотеци – драгуљу српске публицистике, коју је 1937. године основала група демократски оријентисаних професора Правног факултета у Београду, заједно са неколицином адвоката, који су се окупили око начела: истина, демократија и интерес српског народа. Захваљујући Јовичићевом залагању као уредника, обновљена библиотека је представљала наставак традиције предратне, то јест наставак јавне трибине са које наши најпозванији људи и најбоља пера демократској јавности упућују своја научно проверена сазнања и поруке са циљем оздрављења политичког живота у нас, разумног и правичног решавања наших националних, политичких и друштвених проблема.

За кратко време, колико је био председник Југословенског удружења за уставно право (1991–1999) организовао је неколико округлих столова на којима су аналитички и критички разматране и оцењиване

20 Јовичић је био уредник или приређивач следећих зборника: *Устави Кнежевине и Краљевине Србије 1835–1903* (1988), *Два века савремене уставности* (1990), *Уставни развојак Србије у 19. и почетком 20. века* (1990), *Основи новој уставној уређења Југославије* (1990), *Актуелни проблеми устава и уставних промена* (1991), *Право у сенци пољитике – Како Евројска заједница распура Југославију* (1992).

21 Против загађивања српског језика борио се као уредник, приређивач и аутор. Миодраг Јовичић, „Загађивање интелектуалне средине у правном и политичком речнику”, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 2 (1995), стр. 263–272.

наше најважније државне установе и начин њиховог рада. Реферате и дискусије са тих скупова објавио је у шест књига „Мале библиотеке” Југословенског удружења за уставно право.²² Тих шест књига пример су одговорне и критичке анализе улоге, положаја и праксе највиших државних органа и стручних одговора на питања и проблеме са којима се они сусрећу. На тај начин су мишљења изнета на округлим столовима стављена на располагање надлежним органима и телима, политичким странкама и стручној јавности.

У целини посматрано, научна и просветитељска делатност академика Јовичића успешан је пледоаје за одговоран, храбар и принципијелан ангажман интелектуалаца у нашем времену. Својим књигама, јавним иступима, уређивањем часописа, зборника и библиотека, организовањем научних симпозијума, поставио је својеврстан образац и меру таквог ангажмана.

4. Јовичић као самосвојни духовни делатник

Живећи у сумраку права, Јовичић је својим принципијелним и свестраним ангажманом доприносио срицању слободе, демократије и владавине права у Србији. На трагу корифеја Правног факултета у Београду – С. Јовановића, Ж. Перића, Ђ. Тасића, М. Илића, Т. Живановића, Р. Лукића, обављао је просветитељску мисију у српском народу који, мада непросвећен, има дубоко укоревану представу о праву, правди и правичности и у чијем језику реч право значи прав, усправан став, а устав је, заправо, брана самовољи властодржаца.

И поред тога што је живео и радио у мрачним и „вуненим временима”, Јовичић је, насупротив официјелној теорији, створио основе за систематско и свеобухватно схватање права и државе и наговестио сопствено учење. Најпотпунији израз то учење ће добити у компаративном приступу областима којима се Јовичић првенствено бавио: уставном праву, теорији државе и права и политичких система.

Својим радовима из тих области, Јовичић је дао изузетан допринос теорији упоредног права и примени упоредног метода у правним и политичким наукама. Иако није створио своју теорију, нити је засновао своју школу, оставио је дубоки траг у нашој јавноправној науци. О томе сведоче Јовичићеви радови прикупљени у шест томова *Изабраних сѝиса*. Они представљају опус достојан сваког поштовања, ма како и из било ког угла тај опус био посматран. Како време одмиче, многе од тих

22 У Југословенском удружењу за уставно право организовано је шест расправа на округлим столовима о актуелним уставноправним проблемима и питањима: „Отворена питања усклађивања републичких устава и закона са савезним уставом и законима” (1995), „Проблеми у раду Савезне скупштине и скупштина република” (1995), „Статус и овлашћења председника република – Југославије, Србије и Црне Горе” (1997), „Положај влада у та три ентитета” (1998), „Отворена питања о скуштинским пословницима” (1998) и „Дилеме уставноправног статуса Косова и Метохије” (1998).

студија (о омбудсману, референдуму, локалној самоуправи, одговорности носилаца јавних функција) добијају све већи значај. Нажалост, неки од тих радова нису издржали пробу времена, а неке тек треба критички преиспитати (на пример, државност федералних јединца, регионална држава, идеја и устав уједињених српских земаља).

У својим текстовима и јавним наступима у периоду 1989–1999. године, много више него у својим претходним књигама, Јовичић је обелоданио једну своју драгоцену особину, а то је кураж и доследност мишљења. Одважност да се каже сопствено мишљење о најсложенијим и најделикатнијим политичким питањима. Према тематици, садржини и начину како су писане, Јовичићеве тадашње расправе подсећају на „Политичке студије” професора Живојина Перића настале почетком XX века, а објављене 1908. године у Београду.²³ Слично Перићу, који се прихватио просветитељског подухвата да тадашњој Србији приближи тип државног уређења и владавине који је изградила уставна пракса развијених демократских земаља Европе, и Јовичић је настојао да Србији приближи тип либералнодемократске конституције друштва.

Обојици, међутим, као опомињући глас реалности, могу се упутити критичке речи Стојана Новаковића написане у предговору Перићеве књиге: „Да ли је Ваша дефиниција рачуната по нашим традицијама? Да ли народ који живи преко хиљаду година на класичном земљишту аутократије у Европи... може да уђе у више идеје?”²⁴ Јер, не смемо заборавити да лична власт ауторитарног типа у Србији има дугу, скоро миленијумску традицију. У широком луку од Стефана Немање до краја XX века убедљиво су доминирали ауторитарни облици владавине у којима је политичка власт изнад и изван права, у којима нема разлике између приватног и јавног и у којима се власт (доминација) апсолутизује и приватизује, а стварно су слободни само носиоци власти. Отуда не треба да изненађује што је у Србији свагда више цењен поредак од слободе, ауторитарни режим од демократског и што су њени поданици-грађани више волели да буду у чврстим и поузданим рукама цезаристичког, по могућности харизматског вође. Савремени политички режими у Србији дубоко су утемељени у тој ауторитарној традицији. У њима су наглашени елементи личне власти у форми парламентаризма, уз плебисцитарну подршку маса.

У сваком случају, Јовичић се у својим радовима и јавним наступима јављао као човек става, тако да је посебна вредност његових текстова куражан и одважан став и критички суд. „Ја се нисам повијао према ветру. Увек када сам, на основу читања, посматрања и размишљања, дошао до неких сазнања – рецимо о ‘добром’ уставу, о просперитетној федерацији, о непосредној демократији и о много чему другом – ја сам их износио и од њих тешко одступао. Сматрао сам, и сматрам, да право

23 Живојин Перић, *Политичке студије*, друго издање, Геца Кон, Београд 1908.

24 Стојан Новаковић, „О улози владоца у државном органу”, писмо г. Живојину Перићу, објављено у књизи: Живојин Перић, *Политичке студије*, стр. 6.

уопште, па и уставно право, не сме да буде анцила, слушкиња политике. Наука мора да буде самостална, да има свој дигнитет, па у датом случају и ауторитет. Без тога, она није никаква наука.”²⁵ У том смислу, Јовичић се није устезао да јавно изнесе и брани своје мишљење ма колико оно било непопуларно и у супротности са званичним гледиштем. Остајао је доследан свом схватању без обзира на то шта други мисле о томе.

Јовичић је испољио и ретку спремност да изриче теоријске судове и дијагнозе о ровитим и активним друштвено-политичким процеси-ма. Уз то, поседовао је ретке одлике српског интелектуалца који јасно разликује државу од њеног политичког режима. Залагао се за очување државе, промену њеног уређења, као што се залагао за уставност и законитост иако је критиковао уставе и законе. Најзад, треба посебно истаћи да расправе у Јовичићевим књигама носе обележје објективности, принципијелности и индивидуализма. На тај начин, Јовичић се афирмисао као аутономни самосвојни јавни делатник који је стао на пут говору мржње и рата, опаком и неодговорном разарању културних и националних институција. Својим делом и делањем трудио се да спречи ратне сукобе и идеолошко-политичке искључивости, да преовлађујућу ратну реторику, национално-идеолошки фанатизам и политичко секташтво замени миром, уважавањем разлика и поштовањем принципа правне државе и људских права.

5. Сведочења пријатеља и сарадника о Миодрагу Јовичићу

Научним прекупацијама, методама и дометима Миодрага Јовичића треба додати и његове људске врлине, морални и професионални интегритет који га је красио. О томе какав је он човек био сведоче његова биографија и библиографија, али најбоље говоре речи његових најближих сарадника и пријатеља.

Уљеша Крстић: „Нараштај Миодрага Јовичића не спада у оне који су правили историју, већ у оне којима се историја правила. Али, осим ‘гласне’, постоји и ‘тиха’ историја, на дуге стазе, најчешће моћнија од оне прве. Ако, дакле, размислимо без часовитог усхићења скорашњим догађајима, схватићемо да је имало и има оних који су деценијама обделовали њиву на којој је 5. октобра 2000. почео да ниче усев слободе. Тој копчи нараштаја служе ова присећања на Миодрага Јовичића.”²⁶

Данило Басија: „Јовичићева опредељења и настојања односе се на право као културну творевину и културну вредност, на државу ограничену и уређену правом, дакле на правну државу, односно владавину

25 „Пребирање по животно-професионалној биографији”, разговор Миодрага Јовичића са новинаром Милошем Јевтићем, 8. и 10. јануара 1995. године, у: *Миодраг Јовичић о себи и друји о њему* (у даљем тексту „Пребирање по животно-професионалној биографији”), стр. 199.

26 Уљеша Крстић, „Рани дани једног нараштаја”, стр. 287.

права, на достојанство и слободу човека као средишњег субјекта и највише мере правног поретка, тј. на људске слободе и права.” Баста посебно истиче две његове дијаноетичке врлине: „Миодраг Јовичић је био (а морао би и да остане!) пример оног обрасца научног рада и обављања научног позива који почива на обједињавању двеју дијаноетичких врлина: истинољубивости и интелектуалне честитости. Дакако, догађа се да и људи слабог морала постигну вредне научне резултате. Али, такви резултати једва да нам могу бити људски блиски и пријемчиви, за разлику од оних који су произашли не само из моћног духовног него и из снажног моралног извора. Радови Мидорага Јовичића, од најзамашнијих до најкраћих, проистекли су из оба та извора. То им даје посебан ранг и нарочит значај у нашој свеукупној науци која за свој предмет има широку област јавног права.”²⁷

Косџа Чавошки: „Миодраг Јовичић је један од ретких правних писаца и професора о којем је још за живота постојало неподељено мишљење да је узор постојаности, моралне исправности и задивљујућег интелектуалног поштења... Он је имао ту ретку моралну снагу да остане усправан када су многи били на коленима пред лицем тоталитарне власти, и да исправно расуђује властитом главом када су многи преузимали туђе, наметнуто мишљење, да би га изнова саопштили као своје властито.”²⁸

Стеван Врачар: „Миша Јовичић је човек који је својом изузетном личношћу, интелектуалним способностима, изванредним људским особинама, радном енергијом која може да служи свакоме за пример, доследношћу којој човек мора да се диви, постојаношћу која је увек и свуда могла да буде пример, изградио један опус који фасцинира.”²⁹

Момир Милојевић: „Наш Миша је био човек свога времена и мењао се с њим. Имао је довољно знања да савлада све препреке које су стајале на путу чистој науци и велика је штета што само није имао времена да све истера до краја. Али и оним што је урадио он је постао велика фигура наше правне науке друге половине XX века, одражавајући све промене кроз које је она пролазила.”³⁰

Лидија Басџа Флајнер: „Миша није за мене био само старији и много искуснији колега кога сам се уз страхопоштовање и помало прибојавала. Чињеница да сам увек са нестрпљењем очекивала његов суд о ономе што бих написала или урадила била је превасходно везана за дубоко, потпуно нехијерархијско уважавање његовог импресивног познавања

27 Данило Баста, „Изабрани списи Миодрага Јовичића”, *Самостојитовање и њузавосћ*, Правни факултет Универзитета у Београду и Досије, Београд 2007, стр. 284–285.

28 Косџа Чавошки, „Узор интелектуалног поштења”, у: *Миодраг Јовичић о себи и дрући о њему*, стр. 288.

29 Стеван Врачар, „Јовичићево служење истини и свом народу”, Реч на додели награде Фондације „Миодраг Јовичић”, 16. октобра 2002. године.

30 Момир Милојевић, „Размишљања над биографијом и библиографијом Миодрага Јовичића”, стр. 330.

упоредног уставног права. Без имало сујете, али уз пуно разумевања, и са благом дозом добронамерне ироније, Миша је увек прихватао и то што један почетник има другачије усредсређена интересовања у уставној науци, па одатле понекад тврдоглаво брани своје, 'наравно другачије мишљење'.³¹

Драгољуб Појовић: „Сарадња са професором Јовичићем била је увек веома пријатна. Професор је био потпуно опуштен човек, доброг расположења и неоптерећен конвенцијама. Био је благ и неизвештачен... Имао је смисла за шалу и био је ведар. Љутину је углавном глумио... Иако неупућен у дневну политику, живо је и без устежања, чак с извесном страшћу и никако неутралан, пратио свакидашње догађаје... Ма колико опуштен и неконвенционалан, Професор је у раду био скрупулозан, темељан и педантан... Његова темељност и савесност су умногоме надилазили нашу средину... О научним проблемима имао је сопствено, увек аргументовано мишљење, па му зато туђе мишљење и аргументи нису сметали.”³²

Четири године пре него што је отишао са овога света, сâм Миодраг Јовичић је о себи рекао следеће: „Осећам да нисам проживео живот каквим сам га некада замишљао, да нисам постигао много шта што сам евентуално могао, али ипак – не хулећи на Бога – морам да будем релативно задовољан и оним што сам у науци урадио... Што се тиче питања да ли сам задовољан собом, својом личношћу као политичког бића и својим држањем током сада већ дугог живота, одговорио бих да у *ga-тш* околностима (ово посебно наглашавам!) немам разлога да се тиме како сам живео и шта сам радио било чега постидим. Своју савест нисам ничим, бар ничим иоле крупнијим, оптеретио. Држао сам се увек латинске *Honese vivere, alterum non laedere, suum quique tribuere!* (Часно живети, другоме не наносити штету, сваком његово признати!)”³³

6. Јовичићев интелектуални *credo*

Данас је тринаест година од када је књига земног живота Миодрага Јовичића затворена. На њеним страницама се оцртава интимна драма припадника једног трагичног нарашатаја. Иако изолован од друштва и живота, намеравао је да тај живот и то друштво поправи. Данас када се са тугом присећамо академика Јовичића, понајвише нам недостаје велики правни писац, самосвојни духовни делатник који је као критеријум свог ангажмана имао научну истину, смелост да свој став јавно изнесе и спремност да га доследно заступа како у теорији, тако и у животу.

Добро је познато да су у нашој српској традицији они који су ишли путем аутономног критичког интелектуалног ангажмана доживљавали

31 Лидија Баста Флајнер, Реч на додели награде Фондације „Мидораг Јовичић”, 14. октобра 2008. године.

32 Драгољуб Поповић, „Овде Ј”, у: *Миодраг Јовичић о себи и друји о њему*, стр. 304.

33 „Пребирање по животно-професионалној биографији”, стр. 176.

маргинализацију, изгоне, затворе, забране. На другој страни су били, а и данас јесу они који су, жртвујући своју аутономну и критичку позицију, улазили под скуте власти и постајали „интелектуални вазали” и лакеји политичких моћника. Академик Јовичић је припадао оној првој, изузетно малобројној групи српских интелектуалаца која је остала верна себи и својој аутономној критичкој позицији; која је одолела искушењима да себе изгуби или да окаља своју интелектуалну честитост.

На тај начин, Јовичић је, трагајући за одговорима на судбинско питање из наслова своје књиге *Куда идеш Србијо?*, у потпуности остао доследан схватању улоге правне науке и струке, сачувавши свој интелектуални *credo*. Истински је веровао и залагао се за демократију засновану на владавини права, уставности, људским правима и слободама, дијалогу и демократским политичким и правним установама.

Образован и васпитаван у просветитељском духу и на најбољим традицијама београдске школе јавног права, Јовичић је правно-политичке идеје и институције развијених земаља преносио у Србију. Смицао његовог изучавања упоредног права било је преношење најбољих страних знања, искустава и демократских идеја и установа у нашу средину. По узору на Слободана Јовановића, успевао је да врло тананим анализама нађе праву меру у критичком односу према идејама и установама које су развијане у свету, као што је и при извлачењу поука увек водио рачуна о нашим приликама. У том погледу, Слободан Јовановић је у Миодрагу Јовичићу добио свог достојног и доследног следбеника.

Јовичићев интелектуални *credo* састоји се у успешном повезивању двеју дијаноетичких врлина: истинољубивости и интелектуалне честитости, и може се по његовим речима свести „на служење научној истини, подржавање демократских идеја и тражење најбољих облика државног уређења. У свему томе, увек и изнад свега, у верној служби своме народу!”³⁴

А када је реч улози правне науке и струке често је истицао: „Она мора постати савест народа. Професори морају студенте учити да је *ius ars boni et aequi* (да је право вештина доброг и праведног). Уставописци и записници не смеју испуњавати све жеље владара и њихових скутоноша, судије морају судити ‘ни по бабу ни по стричевима’. Ако је тачно, како је давно речено, да ‘правда држи земљу и градове’, а мора бити тачно – онда ни нашу земљу и градове неће без суштинских промена имати шта да држи.”³⁵

Иза академика Јовичића је остала празнина коју су осетили наша правно-политичка наука, Одељење друштвених наука САНУ, правни часописи, факултети, институти, Библиотека „Политика и друштво”, као и сва она научна и стручна тела чији је био сарадник, сви они одбори, комисије, редакције, пројекти којима је руководио.

34 *Истио*, стр. 199.

35 „Од конфедерације до регионалне државе”, разговор Миодрага Јовичића са Милошем Кнежевићем, у: Милош Кнежевић, *Творци и џумачи*, Дом културе Студентски град, Београд 1994, стр. 245.

Одласком Миодрага Јовичића на свим тим местима остала је да зјапи огромна празнина. Бар донекле, ту празнину ће попуњавати његово обимно научно дело садржано у шест томова његових *Изабраних сјиса*. Захваљујући томе, данашње и будуће генерације српске интелектуалне елите, посебно правничке, имаће прилику да се упознају са идејама Миодрага Јовичића, да из њих уче и да се њима надахњују. Али, и да их критикују и иду даље од њих.

Тој просветитељској мисији служи и, надам се, и убудуће ће служити и Фондација „Миодраг Јовичић”, која је основана са циљем да очува успомену на академика Миодрага Јовичића и унапреди изучавање научних области којима се он бавио.

Закључак

Миодраг Јовичић је водећи теоретичар српске правнополитичке мисли друге половине XX века. Он је настављач дела и просветитељске мисије Слободана Јовановића, као и вредности које је он утемељио у српској култури. За Јовичића нема дилеме: модернизација и демократијација Србије није могућа без европских правно-политичких мерила и стандарда. У широком распону јавноправних тема којима се бавио, својим изузетним знањем, истанчаношћу и језиком, настојао је да афирмише у Србији модерну парламентарну демократију, правну државу и владавину права. Његове радове краси стручност, објективност, елегантан стил, јасан и прецизан језик. Стога његова дела завређују да постану предмет непрекидног проучавања и критичког преиспитивања.

Познато је да, за разлику од нашег, други, срећнији и културнији народи брижљиво чувају успомену на своје најбоље и најумније људе. Дела својих великана они походе и непрекидно проучавају – да би се обогатили знања о њима све новије и новије генерације и саме богатиле. Надамо се да ће узорни живот и велико дело Миодрага Јовичића постати предмет таквог проучавања и да ће бити подстицај нашој генерацији и генерацијама које долазе.

Осврћући се 1995. године на свој животни пут, Миодраг Јовичић је овако сумирао свој животопис: „Живео сам паралелно у два света. Један је био реалан свет, који је обележавала Титова владавина, у коме су слободе и права грађана били гушени, али у коме сам, ако сам хтео да преживим, морао да правим компромисе. Члан Партије нисам никада био, али нисам имао храбрости ни да јој се отворено супротстављам. Други мој свет, у коме сам живео, бежећи из оног првог, реалног, био је свет књига, мог Института за упоредно право, мојих компаративних проучавања, па и некаквих успеха у науци. И на крају, последње временско раздобље, оно у коме и данас живимо, јесте време извесног растерећења психе, коришћења каквих таквих могућности да се слободно

пише и говори. Очекивао сам, као и многи други, да ће преокрет бити знатно већи, да ће, да будем мало патетичан, после дугог мрака сванути светло и сунчано јутро, али се то није десило. Ипак, да све наде нису изгубљене, а ја лично, ако је то уопште значајно, дајем својим радом скромни допринос да такво јутро и сване.”³⁶

*Prof. dr Jovica Trkulja**

EUROPEAN MEASURE OF MIODRAG JOVICIC'S MISSION OF ENLIGHTENMENT

Summary

The author attempts to present the work, personality and public actions of Miodrag Jovicic in the format of six fragments. He demonstrated that Jovicic was one of most distinguished Serbia's lawyers in the fields of theory of state, constitutional law and political system, a respected professor of Faculty of Law of Novi Sad University, world-renown expert for constitutional law, member of Serbian Academy of Arts and Sciences, editor-in – chief of Archives for Legal and Social Sciences and edition „Politics and Society”, Chairman of Yugoslav Association for Constitutional Law. Miodrag Jovicic made a significant contribution to theory of the comparative law and application of the comparative method in legal and political sciences in more than 400 bibliographical units in the above-mentioned fields. Besides scientific work, Miodrag Jovicic conducted significant public mission, contributing to the enlightenment and awareness-raising of the public, getting it acquainted with the most significant results of the modern legal and political science, setting up and editing scientific journals, organizing scientific symposia and debates, reviving public and scientific interest in almost forgotten Serbian legal and political authors and their works, participating in public debates and round tables, rich and diverse publicist activity.

Educated and raised in the spirit of the Enlightenment and the best tradition of Belgrade school of public law, Jovicic transferred legal and political ideas and institutions of developed countries into Serbia. For him, the purpose of analyzing comparative law was to transfer the best foreign knowledge, experience and democratic ideas and institutions to Serbia. Jovicic's intellectual credo consists of successfully combining 2 ethical virtues: Truthfulness and intellectual honesty. In his own words, it can be summarized as „Serving to the scientific truth, supporting democratic ideas and searching for the best forms of govern-

36 „Пребирање по животно-професионалној биографији”, стр. 175–176.

* Jovica Trkulja, PhD. Professor of Law, Faculty of Law University of Belgrade. This article is the result of research within the project *Perspectives of Implementation of European Standards in the Serbian Legal System (179059)*, supported by the Ministry of Science of Serbia.

ance and state organization. In all those endeavours, always and above all, one must faithfully serve one's nation".

Numerous works and activities of Miodrag Jovicic prove that science and scientific work were his deepest devotion and true calling, which even the war and disappearance of the state in which he worked and lived couldn't have harmed, let alone stopped. This is indeed a rare example of dedication to science always and everywhere.

Key words: Miodrag Jovicic. Constitutional law. Theory of the state. Political science. Comparative law. The mission of enlightenment. Democracy, legal state and the rule of law. Serbia.